

67. *Genocide and Retribution*, 101., 113–123. o. Lásd még *Dosar Nr. 40029*, 11. kötet és a 23. kötet 101–129. oldalát. Lásd továbbá Jeger Hermannak a YIVO-ban 775/172. sz. alatt nyilvántartott visszaemlékezését. További részletek: Naftali Stern szerk.: *Baia-Mare. Nagybánya mártírjainak emlékkönyve*. A szerkesztő kiadása, B'nei B'rak, 1979. (sokszorosítva).

68. Lásd a 6. függelékét.

69. *Genocide and Retribution*, 187–188. o. Május 10-i jelentésében Ferenczy azt állította, hogy a gettóban mintegy 6000 zsidó tartózkodott, és hogy a gettót Borgó Prundban, a várostól 7 km-re fekvő téglagyárban létesítették.

70. 1941-ben Besztercének 16 282 lakosa volt, közülük 2358 volt zsidó. 1947-ben a város zsidó lakossága 1300 volt, beleértve azokat is, akiket a háború után a szomszéd községekből és máshonnan ide telepítettek. *Așezările evreilor*, 178. o.

71. Ferenczy 1944. május 5-i és 7-i jelentése.

72. *Genocide and Retribution*, 187–190. o. Lásd még *Dosar Nr. 40029*, 18. kötet, és a 23. kötet 124–128. oldalát.

73. Lásd a 6. függelékét.

74. Gyapay közvetlenül a város felszabadulása előtt, 1944 őszén szökött meg Nagyváradról. 1946-ban távollétében a kolozsvári népbíróság életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte. Családjával a nyugat-németországi Braunschweig közelében, egy menekülttáborban élt 1951 januárjáig, majd a Montana állambeli Miles Cityben telepedett le. 1964-ben halt meg. Háború utáni életének részleteiről lásd Les Gapay: „Blood Ties. Seeking my Family's Hungarian Roots, I Discovered a Fascist Nightmare.” *The Washington Post*, 1992. január 12. A népbírósi ítélet megtalálható a *Genocide and Retribution* lapjain.

75. Schön Dezső és mások szerk.: *A tegnap városa. A nagyváradi zsidóság emlékkönyve*. Lahav, Tel-Aviv, 1981. Egy sor Nagyváradról szóló cikken kívül a kötet tartalmazza Péterffy Jenő alezredes gettórendeletét is, továbbá tömör ismertetőket számos környező település, így Biharpüspöki, Diószeg, Élesd, Fugyivásárhely, Mezőtelegd, Nagyvárad, Nagyszalonta, Szalárd és Székelyhid zsidó közösségeiről. A 388–434. oldalakon a mártírok névsora olvasható. Azoknak a zsidóknak a névsora, akiket a hatóságok a gettósítás során a maguk céljaira felhasználtak, fellelhető a *Dosar Nr. 40029* 2. kötetének 102–134. oldalán. Értékes információkat nyújtott Nagyvárad zsidó közösségéről 1981. február 21-i személyes közlésében Josef Katz is (Jeruzsálem).

76. Ferenczy 1944. május 7-i és 10-i jelentése. A nagyváradi gettó térképének egy példányát lásd University of Haifa, Center of Historical Studies, File H3h23-A. M. E. 1/25.

77. Az érmihályfalvi gettóban az értékek utáni kutatásban részt vevő egyik nő Zeffler Kiss Rozália volt. *Genocide and Retribution*, 100. o. A margittai zsidó nőket altesti vizsgálattal Valkó Erzsébet és Mutza Medgyesi Erzsébet kutatta át. Az utóbbi különösen kegyetlen volt, szűzhártyákat szakított át. *Uo.*, 99. o.

78. 1941-ben a város 92 942 lakosából 21 337 vallotta magát zsidónak. (Ha a kitérteket is beleszámítjuk, még nagyobb volt a zsidók száma.) 1947-ben a városnak 8000 zsidó lakosa volt, beleértve azokat is, akik Románia más részeiből költöztek ide. *Așezările evreilor*, 159–164. o.

79. *Genocide and Retribution*, 79. o.

80. Rajnayt a Lakatos-kormány mentette fel 1944. szeptember 5-én, és helyére dr. Barcsay Károlyt, a megyei főügyészt nevezte ki. *Budapesti Közlöny*, 204. sz., 1944. szeptember 7., 1. o.

81. A nagyváradi Zsidó Tanácsról és a gettóról részletesen lásd Alexander (Sán-